

Теодора Тодорић Милићевић

https://doi.org/10.18485/mks_dh_skn.2021.1.ch8

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

teodora.todoric@fil.bg.ac.rs

СУСРЕТ ДИГИТАЛНИХ ТЕХНОЛОГИЈА И ХУМАНИСТИКЕ – НОВА ПЛАТФОРМА И САЈТ ЧАСОПИСА *КЊИЖЕНСТВО*¹

Сажетак: Намера овог рада је да покаже предности, али и проблематичне тачке у конкретној сарадњи хуманистике са дигиталним медијем на примеру часописа *Књиженство*. Биће описана нова дигитална платформа и нови сајт *Књиженства*, као и изазови при миграцији текстова, начин организовања рада на контроли мигрираних текстова и промене у односу на стари сајт часописа. Иако су нова платформа и сајт донели доста позитивних промена, испоставило се да миграција старих бројева није увек ишла глатко, те да дигиталне технологије и хуманистика и даље морају да раде на усклађивању дигиталних могућности и хуманистичких захтева.

Кључне речи: *Књиженство*, дигитална хуманистика, академски часопис, електронски часопис.

1. Увод

Дигитална хуманистика, као спој дигиталних технологија и хуманистичких наука, више не представља новину у академском свету. Ипак, њена природа, сврха и дometи и даље су предмет многих дискусија. Рецимо, како прецизно дефинисати дигиталну хуманистику?² Које су вредности око којих су окупљени људи који се баве овом облашћу (Spiro 2012)? Да ли је дигитална хуманистика само привидно демократична и доступна, узевши у обзир политичке, економске и друге факторе који је

1 Овај текст је настао у оквиру пројекта *Књиженство: теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915*, бр. 178029, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

2 На Дан дигиталне хуманистике 2011. године, предавачи и истраживачи са разних универзитета замољени су да дају своју дефиницију дигиталне хуманистике. Њихови одговори, који се међусобно доста разликују, могу се видети овде: http://www.artsrn.ualberta.ca/taporwiki/index.php/How_do_you_define_Humanities_Computing/_Digital_Humanities%3F.

ограничавају (Вранеш 2014)? Да ли је сваки рад у оквиру дигиталне хуманистике академски и где престаје бављење хуманистиком у овом контексту (Ramsay and Rockwell 2012)?

Паралелно с развојем теорије о дигиталној хуманистици, убрзано се развија и пракса. Сведоци смо све веће дигитализације, прикупљања података, квантитативних и квалитативних истраживања.³ Стога је важно освртати се и на конкретне примере сарадње хуманистике и дигиталних технологија. Ти примери нам помажу да разумемо предности споја ових дисциплина, али и ограничења које дигиталне технологије и хуманистика постављају једна другој.

Дигиталну хуманистику одређујемо као трансдисциплинарну, јер представља спој хуманистике, која је по себи интердисциплинарна и мултидисциплинарна, с потпуно другачијом облашћу – информатиком (Дојчиновић 2016: 77). Ако дигитална хуманистика спаја потпуно различите области, да ли то подразумева сарадњу стручњака из појединачних области или ће познавање информационих система постати неизоставан део образовања у оквиру хуманистичких наука? Такође, ако су ове области толико различите, постоје ли препреке у међусобном разумевању и како их превазићи? Тражећи одговоре на та питања, овај рад се бави новом платформом за уношење онлајн садржаја и новим сајтом часописа *Књиженство*. На том примеру сарадње хуманистике и дигиталних технологија прво ћемо показати предности нове платформе и сајта, а потом ћемо се осврнути на проблеме који су искрсли током рада на мигрираним текстовима и на њихова решења. Коначно, запитаћемо се да ли је и колико стручњацима из области хуманистичких наука потребно боље познавање дигиталних технологија и могућности које оне пружају.

2. Нова платформа и сајт *Књиженства*

2.1. *Књиженство*, часопис за студије књижевности, рода и културе,⁴ представља искључиво електронски академски часопис и део је пројекта *Књиженство*, теорија и историја женске књижевности на српском језику до 1915. године. Пројекат обухвата како часопис тако и дигиталну базу података

3 Према Шнапу и Презнеру (Schnapp and Presner), тренутно доминира други талас дигиталне хуманистике. Први талас се односио на квантитативна истраживања, док је други „квалитативан, интерпретативан, емпиријски, емоционалан и стваралачки“ (Digital Humanities Manifesto 2.0, http://www.humanitiesblast.com/manifesto/Manifesto_V2.pdf).

4 Интернет адреса часописа: <http://www.knjizenstvo.rs/sr/casopisi>

о стваралаштву српских књижевница до 1915. године.⁵ Часопис је повезан са базом преко заједничке интернет адресе пројекта.⁶ Осим тога, радови објављени у часопису често користе податке из базе и упућују на њу, а само истраживање и прикупљање материјала о ауторкама неретко резултира квалитативним истраживањем – писањем радова. Као и пројекат, часопис је покренут 2011. године под покровитељством Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Излази једном годишње, и то крајем године, а до сада је објављено десет бројева. Часопис објављује оригиналне научне радове, прегледне радове, библиографије, приказе, интервјуе и даје преглед значајних догађаја релевантних за пројекат који су се десили у протеклој години. Рангиран је на националној листи научних часописа као истакнути национални часопис (категорија М52) и налази се у EBSCO, CEEOL (Central and Eastern European Online Library) и ERIH PLUS базама података.

У сржи пројекта *Књиженство*, а самим тим и часописа, јесте спој дигиталних технологија и хуманистике. Стога је од настанка пројекта посвећена посебна пажња изгледу сајта, корисничким функцијама и дизајну. Пошто је часопис искључиво електронски, изискује добро и пажљиво чување података, као и што боље опције за уношење и управљање текстовима. Убрзани развој технологије захтевао је савременији сајт и нову платформу за уношење и чување података о часопису. Зато је 2018. године, у сарадњи са колегама са Електротехничког факултета, реализована миграција часописа на нову платформу и направљен је нови сајт. Предност овог подухвата је двострука: учеснице и учесници пројекта сада могу самостално да управљају садржајем који се појављује на сајту, док је сâм сајт редизајниран и нуди нове корисничке могућности.

2.2. Од 2011. године, када је направљен часопис, учеснице и учесници пројекта нису сами уносили садржај на сајт, већ су то радили информатички стручњаци уз консултовање уредница часописа.⁷ Иако је сарадња текла глатко, испоставило се да би било много брже и практичније када би сарадници на пројекту самостално постављали текстове на сајт. Стога је направљена једноставна платформа за унос садржаја и управљање њиме. На тај начин значајно је смањена потреба за консултовањем ИТ стручњака. Коду који стоји иза платформе (исто важи и за сајт) имају приступ само сарадници са Електротехничког факултета. Они такође одржавају платформу и сајт и помажу у решавању недоумица.

5 Интернет адреса базе података: <http://knjizenstvo.etf.bg.ac.rs/sr>

6 Интернет адреса пројекта: <http://www.knjizenstvo.rs/>

7 У питању је дугогодишња успешна сарадња са стручњацима са Филолошког факултета, Универзитета у Београду, на челу са Драганом Вранешевићем.

Платформа је минималистички дизајнирана, садржи поља за унос новог броја часописа, текстова и вести, затим поља за управљање странама (менијем) и слајдовима. Администратори имају приступ и листи корисника, могу самостално да додају и бришу налоге, као и да прате активност на платформи (ко се када улоговао, када је измењен садржај). Креирање нових бројева и унос текстова не захтева превише труда, у сваком кораку је јасно шта треба да се ради. Поља за унос често нуде падајући мени из ког се бира одговарајући податак. Рецимо, за категорију текста понуђене су опције: женска књижевност и култура, библиографије, интервју, прикази или догађаји. Садржај текстова копира се у јасно обележена поља чије радно окружење личи на поједностављено окружење Мајкрософт ворда (Microsoft Word), са основним алаткама за уређивање текста. Осим директног копирања, понуђена је опција за форматирање и уношење текста у HTML-у. Српска и енглеска верзија текстова и података о њима уносе се паралелно, са леве стране су поља за српски, а са десне за енглески. Осим једноставног качења нових бројева часописа, вести у вези са пројектом сада могу редовно да се постављају или архивирају.

2.3. Када је реч о сајту, он чува оригинални изглед старог сајта, има исти лого, врсту фонта, распоред текстова. Међутим, редизајниран је тако да пружа бољу прегледност и више корисничких могућности. Тренутно постоји нова насловна страна пројекта и преуређен је цео сајт часописа, а ажурирна је и база података о књижевницама. На насловној страни часописног дела пројекта смењују се слајдови који представљају насловне стране свих бројева часописа. Слајдови се могу мењати, додавати и брисати. На насловној страни сајта часописа понуђени су кључни подаци о самом часопису и бази. Тематске јединице су боље организоване него на старом сајту. Фонт је подешен да омогући пријатније читање (већи је размак између редова, другачија боја фонта). За разлику од старог сајта, корисници сада могу аутоматски пребацивати писма са ћирилице на латиницу, а постоји и енглеска страна сајта. Такође, могуће је отворити сајт и преко телефона.

3. Изазови у раду на новој платформи

Премда је платформа умногоме олакшала постављање нових бројева часописа, а сајт побољшао његов изглед и корисничке могућности, испоставило се да су при миграцији искрсли проблеми које повремено није било лако решити. Сусрели смо се, такође, са потешкоћама при уносу нових текстова.

Први проблем с којим смо се суочили био је недостатак текста. Поједини радови из старих бројева нису се у целости копирали на нови сајт, углавном је недостајала нека фуснота или пасус. Пошто није установљено због чега се то дешава, многи текстови су морали поново ручно да се унесу или да се уносе делови текста и фусноте, у зависности од обима посла. То је захтевало доста исцрпног прегледања и поређења мигрираних текстова са оригиналом.

Другу и највећу потешкоћу у мигрирању садржаја часописа представљали су кодови који стоје иза старих броја. Пошто појединачне бројеве часописа нису увек уносиле исте особе, разликовао се начин на који је исписан код који стоји иза приказаног текста. Једноставно речено, код није садржао информацију уз помоћ које би нови програм детектовао о којој врсти класе се ради или та информација није била усаглашена (да ли је нешто параграф, наслов, цитат и слично). Ова некомпатибилност резултовала је разним неподударанима на новом сајту јер је миграција рађена аутоматски. Највише проблема било је у насловима, поднасловима и цитатима, које програм није детектовао као такве. Све наведено морало је ручно да се форматира. Из разговора са програмерима, закључили смо да је најбоље да се све ове класе убудуће уносе ручно. На тај начин се олакшава неко будуће мигрирање часописа на још савременију платформу јер ће код свуда бити уједначен. На овом месту имамо први озбиљнији захтев упућен истраживачицама и истраживачима на пројекту, а то је да се упознају са основама програмирања у HTML-у. Иако је овај програмски језик међу једноставнијима, била је потребна обука за оне који су се први пут сусрели са програмирањем било које врсте. Срећом, млађи истраживачи на пројекту су брзо и лако усвојили основна знања о HTML-у, тако да не би требало да буде проблема при постављању нових бројева часописа.

Даље, у неким бројевима постојали су само горњи наводници, тако да су сви текстови морали да се провере и исправе. Ознаке за фусноте су на појединим местима биле у загради, док на другим нису, а постојали су и размаци између текста и ознаке за фусноту. Узимајући у обзир број текстова, исправљање наводника и фуснота захтевало би хиљаде интервенција. Стога смо направили једноставан програм који аутоматски решава ове проблеме. Наиме, кад ископирамо проблематичан текст, програм препозна погрешне наводнике или ознаке за фусноте које немају заграде, као и белине између текста и њих, и аутоматски конвертује текст у жељени изглед. Осим тога, понекад се појављује проблем при копирању текста. Из непознатог разлога, програм копира локалну адресу са рачу-

нара и онемогућава правилно копирање фуснота. Стога је за ове потребе направљен још један једноставан програм који брише вишак кода.

Потом се појавио проблем при уношењу нових текстова који су у .docx формату. Већина аутора пише радове у Мајкрософт ворд програму, па се зато из тих фајлова копира садржај на платформу. Пошто платформа пласира текст на сајт, успешно чита само HTML кôд, који се разликује од кода који стоји иза Мајкрософт ворд докумената. Стога, сви текстови пре копирања на платформу морају проћи кроз програм који их „чисти“, односно поједностављује компликовани кôд документа и преводи га у HTML запис. Ипак, ни овај програм не успе увек савршено да уреди текст, те је повремено потребна ручна интервенција, што изискује поновно пажљиво прегледање свих радова.

4. Нова знања

Као што видимо, иако је миграција старог сајта урађена аутоматски, запослени на пројекту имали су много додатног посла. Да бисмо схватили због чега наш садржај на сајту не изгледа како би требало, морали смо разумети разне техничке појединости. Иако су се програмери трудили да испуне захтеве, понекада је било тешко преточити све замисли у конкретан програм.

Сређивање сајта и постављање новог броја углавном је био посао истраживача-приправника и стипендиста.⁸ Сви истраживачи и истраживачице на пројекту долазе из хуманистичких дисциплина и имају различите нивое предзнања из информационих технологија. Због тога је изабрана једна особа, која је уједно показала највеће интересовање за дигиталне технологије, да координише сређивањем сајта и постављањем нових текстова. Када се координаторка упознала са платформом и проблемима, осмислила је обуку за остале истраживаче. Обука је трајала готово два сата и после ње су сви истраживачи-приправници били способни да сами уређују садржај на сајту. У року од три недеље од обуке прегледан је цео сајт и исправљене су грешке које су настале у мигрирању.

Да закључимо, платформа за уношење садржаја на сајт убрзава постављање нових бројева, флексибилна је и једноставна за коришћење.

⁸ У раду су учествовали: Марко Божовић, Ана Ивковић, Марина Милошевић, Јована Митровић, Горан Петровић, Сава Поповић и Теодора Тодорић Милићевић, уз надзор руководитељке пројекта и главне и одговорне уреднице часописа – Биљане Дојчиновић, и заменице главне уреднице часописа – Ане Коларић.

Нови сајт је прегледнији и лепши од старог. Међутим, иако је аутоматизована миграција олакшала процес премештања на нови сајт, испоставило се није могла да се спроведе у потпуности. Мада је ово сасвим уобичајено за такву врсту посла, уколико не разумемо принципе на којима почивају програмски језици, можемо бити непријатно изненађени. Програмери са којима смо сарађивали својски су се потрудили да олакшају уношење садржаја на сајт путем нове платформе, али се показало да дигиталне могућности повремено не могу лако испунити захтеве које поставља хуманистика. Стога се чини се да ће и они којима програмирање није примарна област интересовања (овде првенствено мислим на филологе) у будућности морати да се навикну на могућности и ограничења програмских језика, што ће захтевати веће знање о дигиталним технологијама и познавање основне логике програмирања. Рад на новом сајту часописа *Књиженство* показује да када схватимо како да управљамо технологијом која нам је на располагању и кад научимо њене основне принципе, дигитална хуманистика отвара простор за квалитетну сарадњу и нова сазнања, односно тек тада постаје у правом смислу *трансдисциплинарна*.

Извори и литература

- Вранеш, Александра. „Дигитална хуманистика и савремене библиотеке“. *Инфотека* 15, (2014), 4–15. Веб. 10. 6. 2019.
- Дојчиновић, Биљана. „Историја дисциплине која то није: од појма рода до дигиталне хуманистике“. *КОМПАРАТИВНА књижевност: теорија, тумачења, перспективе*. Адријана Марчетић, Зорица Бечановић Николић, Весна Елез (ур.). *Encompassing Comparative Literature: theory, interpretation, perspectives*. Adrijana Marčetić, Zorica Bečanović Nikolić, Vesna Elez (eds.). Београд: Филолошки факултет Универзитета у Београду, 2016. 75–84. Штампано.
- Ramsay, Stephen and Rockwell, Geoffrey. „Developing Things: Notes toward an Epistemology of Building the Digital Humanities“. *Debates in the Digital Humanities*, Matthew K. Gold (editor). Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012, 75–85. Штампано.
- Schnapp, Jeffrey and Todd Presner. „The Digital Humanities Manifesto 2.0“, 2009. Доступно на: http://www.humanitiesblast.com/manifesto/Manifesto_V2.pdf 10. 6. 2019.
- Spiro, Lisa. „‘This Is Why We Fight’: Defending the Values of the Digital Humanities“. *Debates in the Digital Humanities*, Matthew K. Gold (editor). Minneapolis: University of Minnesota Press, 2012, 16–36. Штампано.

Teodora Todoric Milićević
University of Belgrade
Faculty of Philology
teodora.todoric.milicevic@gmail.com

THE ENCOUNTER OF DIGITAL TECHNOLOGIES AND HUMANITIES – THE NEW PLATFORM AND WEBSITE OF THE JOURNAL *KNJIŽENSTVO*

Summary: The aim of this presentation is to demonstrate both advantages and some issues in the cooperation of humanities and digital medium using the example of the academic journal *Knjiženstvo*. *Knjiženstvo, Journal for Studies in Literature, Gender and Culture* is an electronic academic journal that is part of the scientific project *Knjiženstvo, Theory and History of Women's Writing in Serbian until 1915*. Like the project, the journal was approved in 2011. and since then financed by the Ministry of Education, Science and Technological Development of the Republic of Serbia. It is an annual publication (there are 8 issues by now), ranked on the National List of Scientific Journals as a distinguished national journal (category M52) and it is included in the EBCSO and CEEOL research databases.

During 2018, in a collaboration with colleagues from the Faculty of Electrical Engineering, a migration of the journal to the new platform was carried out. In this talk, I will present you advantages of the new platform of *Knjiženstvo*, as well as some issues that appeared during the text migration, and explain how the work on managing migrated texts was organized. As a result of the migration, the journal's website is better organized, text font and environment allow better readability, sections are better classified, it is possible to automatically switch from Cyrillic to Latin script and *vice versa*. In addition, a new platform was created, which enables project researchers to independently update and insert the content that appears on the website. This change brought many benefits – news can be regularly updated, text formatting is quicker and easier, slides can be easily changed. However, it turned out that migration of the previous issues was not always effortless, and that digital technologies and humanities still have a long way to go before digital possibilities meet humanistic demands.

Keywords: *Knjiženstvo*, digital humanities, academic journal, electronic journal.